

SOSYALİST ÜTOPYA VE MODERNİTE: MORRİS'İN *HİÇBİR YERDEN HABERLER*'İ

SOCIALIST UTOPIA AND MODERNITY: MORRIS'S *NEWS FROM NOWHERE*

Yasemin KOÇ

Ortadoğu Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Bölümü Doktora Öğrencisi

Özet: 19. yüzyılın son dönemlerinde 'sosyalist' ütopya olarak adlandırılan türün temsilcilerinden biri de *Hiçbir yerden Haberler*'i ile William Morris olarak kabul edilir. Morris'in ütopyası her ne kadar 'sosyalist' olarak kabul edilse de, bu ütopyik metinde modernitenin temel prensiplerinden ciddi kopuş noktaları belirlemek mümkündür. Çünkü, Morris'in ütopyasında 14. yüzyılın komünizmini kurmaya yönelik belirgin romantik arayışlar yer almaktadır. Metinde varolan romantik öğeler, moderniteyle olduğu kadar sosyalizmle de uyumsuzluk yaratmaktadır. Aynı zamanda, Morris'in ütopyasında, sosyalizm ve modernite arasında belirgin bir gerginlik oluşmaktadır. Temel tez, Morris'in ütopyasının modern olmadığı ve bu nedenle de sosyalist olarak adlandırılmayacağı, bunun yerine 'Romantik Komünist' olarak sınıflandırmanın daha geçerli olacağıdır.

Anahtar Kelimeler: 19. yüzyıl sosyalist ütopyaları, William Morris, *Hiçbir yerden Haberler*, modernite, Romantik Komünizm.

Abstract: William Morris's *News from Nowhere* is accepted as one of the representatives of the genre identified as the 'socialist' utopias in the late 19th century. Even though Morris's utopia is regarded as 'socialist', it is possible to identify many points of rupture from the basic premises of modernity. Because, there is a visible romantic search for re-establishing the communism of the 14th century in Morris's utopia. The romantic elements in the text lead to a disassociation with socialism as well as modernity. In addition, there is a strong tension between socialism and modernity in Morris's utopia because of his romanticism. It is argued that Morris's utopia is not modern thus can not be labeled as socialist but it would be more valid to classify it as 'Romantic Communist'.

Key Words: Socialist utopias of the 19th century, William Morris, *News from Nowhere*, modernity, Romantic Communism.

William Morris'in ütöpik metni¹, geç 19. yüzyılın 'sosyalist' ütopya janrının bir temsilcisi olarak kabul edilir. İlk bakışta 'sosyalist' etiketi bu ütopya için uygun ve geçerli görünmektedir, çünkü Morris'in ütopyasında 19. yüzyılın kapitalizminin yarattığı çelişkiler sonucunda proleter sınıf tarafından gerçekleştirilmiş bir devrim ve ardından kurulmuş komünist bir toplum imajı çizilmektedir.

Bu çalışmada tartışılacak olan da Morris'in ütopyasının 'sosyalist' olduğu varsayımının uygun ve geçerli olmadığıdır. Çünkü Morris'in ütopyasında modernitenin temel prensiplerinden ciddi ve belirgin kopuşlar vardır ve bu kopuşlar modern bir teori olarak kabul edilen sosyalizm ile modernite arasında, Morris'in ütopyasında, kırılma noktalarına neden olmaktadır. Denilebilir ki, sosyalist olmak adına Morris, ütopyasında moderniteden taviz vermiştir ve anti-modernist bir bakış açısına yaklaşarak aslında sosyalizmden de uzaklaşmıştır. Bu bağlamda, *Hiçbiryerden Haberler*'in² sosyalist niteliği sorgulanmalıdır.

¹ Morris'in ütöpik metninin genel bir özeti için bk. Krishan Kumar, "Introduction." W. Morris, *News from Nowhere or an Epoch of Rest: Being Some Chapters from a Utopian Romance*, der. K. Kumar. Cambridge: Cambridge University Pres, 1995.

² William Morris, *News from Nowhere or an Epoch of Rest: Being Some Chapters from a Utopian Romance*, der. K. Kumar, Cambridge: Cambridge University Pres, 1995.

Böyle bir sorgulama da modernite, disiplin pratikleri ve değişim fikrinin ekseninde gerçekleştirilecektir.

Modernite ve *Hiçbir yerden Haberler*

Morris'in 'sosyalist' toplumu, kapitalizm tarafından kurulmuş modern kurum ve yapıların devrimle tamamen yerle-bir edilmesiyle oluşturulmuştur. Aslında bu 'yeni' toplum modernite öncesinin temel özelliklerini taşır. Morris için kapitalizm sorunludur ve tamamen yok edilmelidir, bu bağlamda modernite öncesi yapıların yeniden kurulması da Morris için mantıklıdır. Ne var ki, Morris'in anti-modernist eğilimleri onun sözde komünizmini arkaikleştirmektedir. Böyle bir anti-modernizm özellikle üretim sürecinde belirgindir, çünkü Morris günlük hayatı ve üretimi birleştirerek zanaatçılığın altını çizer. Morris'in ütopyası lonca sisteminin ve zanaatkarlığın yeniden kurulmasını savunur. Bütün bunlara ek olarak, modern ulus fikri, yerini bireyler arasında 'doğal' bağ olarak kabul edilen arkadaşlığa bırakmıştır, yani Morris'in ütöpik toplumu bir *Gemeinschaft*tır. Aynı zamanda kurulmuş ve doğal çevreler de 14. yüzyıla göre düzenlenmiştir. Örneğin, yeni toplumda baskın olan stil 14. yüzyılın Gotik mimarisidir. Diğer bir nokta da bireylerin doğayla ilişkilerinin düzenlenmesine yöneliktir. Morris bireyi ve doğayı tek bir bütünlük gibi birleştirmeye çalışır. Aynı zamanda Morris'in modern teknolojiye ve makineleşmeye karşı negatif bir duruşu vardır ve ütöpik sisteminde onların varlığını olabildiğince aza indirir. Daha da ilginç, Morris'in ütöpik sisteminde bireylerin giyimlerinin bile 14. yüzyıla göre düzenlenmiş olmasıdır. Denilebilir ki, Morris, geçmişi gelecekte diriltmeye çalışarak modern bir teori olan sosyalizmi ütopyasındaki modernite öncesi oluşumlara uygulamaya çalışmaktadır. Bu bağlamda, Morris'in ütopyasındaki geleceğe yönelik ilerleme, geçmişin yeniden kurulması olarak ortaya çıkar, geçmişin bu şekilde yeniden inşası da Morris'in ütöpik tarih bakış açısını Marksist çizgisel tarih anlayışının tersine döngüsel ve muhafazakar yapar. Morris komünist bir toplum tasarlamaya çalışırken bu toplumun temeli

olarak modernite öncesi unsurları kurar. Bu nedenle, Morris'in ütöpik toplum modeline uygun düşen tanımlama 'Romantik Anti-Kapitalizm'³ veya 'Romantik Komünizm'⁴dir. Her ne kadar Morris, devrim teorisini Marksizm'in tarihsel materyalizm teorisine ilişkilendirmeye çalışsa da, 'tarihin tekerleklerini geri çevirmeye' çalıştığı için teorisi anti-modern ve muhafazakar bir görünüm kazanır. Morris'in anti-modernist duruşuna, uygarlığa karşı duyulan bir şüphe de eşlik eder. Bu bağlamda, Morris'in anti-modernist tavrını analiz edebilmek için üç temel kavrama başvurulacaktır: bireysellik, araçsal us (instrumental reason) ve topluluk hissi⁵.

Morris'in ütopyasında, bireysellik özgür gelişime bırakılmıştır: Kavramın modern anlamıyla bir eğitim sistemi yoktur, çocuklar kendilerini istedikleri zaman 'eğitmekte' özgürdürler. Buna ek olarak ne öğreneceklerini de kendileri seçerler. Aynı zamanda eğitim kitap temelli değildir, bunun yerine günlük hayatta gerekli pratik bilgilerin edinilmesini hedefler. Bu bağlamda, eğitim büyük ölçüde bireylerin tercihlerine bırakılmıştır⁶. Böylece, eğitim alanında bireysel farklılıklar tanınmakta ve desteklenmektedir⁷. Devrimden sonra kapitalist ekonomik ilişkiler terk edilmiştir, özel mülkiyet ve para sistemden kaldırılmıştır, artık her birey istediği her hangi bir ürüne sahip olabilmektedir. Maddi araçlara sahip olunması servetle ilişkili olmadığı için, sahip olunacak ürünlerin seçimi tamamen bireylerin seçeneği, tercih ve zevklerine bırakılmıştır⁸. Bütün bunlara ek olarak aile bağları da zayıflamıştır, bireyler artık sürekli belirli bir yerde yaşamak mecburiyetinde değildirler, istedikleri zaman taşınabilirler⁹. Aileler birlikte yaşamak zorunda değildirler, ve hatta çocuklar da sürekli anne ve babalarının yanında kalma zorunluluğunda değildirler. Anlatılan pratikler, modernitedeki özel çıkardan daha fazlasına işaret eder. Bireyler kişisel ve özel

³ Michael Löwy, "The Romantic and the Marxist Critique of Modern Civilization," *Theory and Society* 16. Dizi, 6. Sayı (Kasım), 1987, 891-904.

⁴ Laurence Davis, "Morris, Wilde, and Marx on the Social Preconditions of Individual Development," *Political Studies* 44. Dizi 3. Sayı (Eylül), 1996, 719-732.

⁵ Bu kavramlar C. Taylor'dan alınmıştır ve modernite analizinde de Taylor'ın kavramsallaştırmaları takip edilecektir. Charles Taylor, *The Malaise of Modernity*, Ontario: Anansi Press, 1991.

⁶ Morris, *News from Nowhere*, s. 30-1.

⁷ Morris, *News from Nowhere*, s. 67.

⁸ Morris, *News from Nowhere*, s. 3.

⁹ Morris, *News from Nowhere*, s. 68.

isteklerini açıklamakta özgürdürler, fakat bu eşitlik ve özgürlük sisteminde, bireylerin çıkarları topluluğun çıkarlarına karşıt olamaz, özgürlük sınırsız değildir. Bireylerin birbirleriyle olan dostça ve barışçıl ilişkileri ise Morris'in insan doğasına ilişkin bakış açısıyla açıklanabilir. Morris'e göre insan doğası özünde iyidir ve uygun koşullar (özgürlük ve eşitlik) sağlandığında bu iyi doğa kendini ortaya çıkaracak ve geliştirecek yer bulur. Morris'in ütöpik toplumunda da tüm maddi kaygılar sona erdiği için özel çıkarlar ancak bireyin kendini gerçekleştirmesine, yani özün gerçekleştirilmesine (self-fulfilment) hizmet eder. Şeklen de olsa birey ve topluluk arasındaki olası gerginlikler yok edilmiştir, diğer yandan birey ve topluluk arasındaki ayırım da korunmuştur. Çünkü, Morris, bireylerin topluluğa tamamen tabi olmasının mümkün olmadığını ve bunun bireylerin özgürlüklerine müdahale olacağını fark etmiştir. Özel konularda bireylerin seçim özgürlüğü varken, kamusal konularda çoğunluğun istenci geçerlidir.

Morris'in ütopyasında, bireyler kendilerini özgür ve eşit koşullardaki emekle (labour) gerçekleştirir ve ifade ederler. Bu ütöpik 'emek' kavramı, Morris'te 'sanatçı-emeği' (artistic labour) ifade eder. Yani her çalışan bir sanatçıdır ve her ürün de bir sanat eseridir, bu bağlamda üretim süreci esas haz kaynağı olarak ortaya çıkar. Emeğin böyle yaratıcı, otantik bir haz kaynağına dönüşmesinin temel nedeni de, emeğin kapitalist üretim, dağıtım ve değişim ilişkilerinin sınırlandırmasından ve belirlemesinden kurtulmuş olmasıdır. Emek, bireylerin en temel günlük aktivitesi olarak düzenlenmiştir, bu nedenle de bireysellik sürekli üretilir ve yeniden üretilir.

Morris'in ütopyasında üretken us yok olmuştur denilebilir, çünkü sistemde artık özel mülkiyet ve para olmadığı için hesaplanmış eylem (calculative action) için güdü yoktur. Morris, bu sistemde, bireylerin haz ve hayatın yaratılmasıyla güdülendiğini öne sürmektedir. Bu iddianın ahlaki çağrışımları da vardır, bireyler dışsal kaygılardan daha çok içsel prensipler ve güdülerle hareket ederler.

Bir topluluk olma hissi ve aidiyet Morris'in devrim sonrası ütopyik toplumunda artmıştır. Bu artışın en büyük göstergesi de şehirler gibi bireyleri bir araya getiren yerel yönetim birimlerinin yok olmuş olmasıdır. Şehirler ve taşra birbirlerinin içinde dağılmış ve yerlerini küçük ölçekli gönüllü kırsal örgütlenmelere bırakmışlardır¹⁰. Eşitliğin bir sonucu olarak bireyler birbirlerini arkadaş olarak görürler. Ek olarak, bireylerin siyasi kapasiteleri azalmamıştır ve kamusal alanın toplu eylem alanı olma rolü de ortadan kalkmamıştır. Morris'in ütopyasında devlet ve hükümet yoktur fakat doğrudan demokrasi ilkesiyle işleyen yerel karar verme birimleri vardır¹¹. Morris, arkadaşlığı toplumdaki doğal bağ olarak kabul ettiği için, bireyleri bir arada tutan bağın ahlaki olduğu iddia edilebilir.

Bu tartışmalar ekseninde Morris'in moderniteyi reddinin ahlaki temelleri olduğu ve bireysellik adına gerçekleştiği savunulabilir. Bireysel kapasitelerin gelişmesi için ve bireylerin kendilerini gerçekleştirmeleri için sanatçı-emeği savunur. Bu nedenle de üretken usu reddeder ve arkadaşlık temelli ahlaki bir topluluk kurar. Denilebilir ki Morris moderniteyi bireysel gelişmeye düşman olarak görür. Morris'in ütopyik sistemi bireyin gerçekleşmesi ve tatmini üzerine kurulmuştur ve Morris bunun ancak modernitenin reddiyle ve modernite öncesi düzen ve yapıların yeniden kurulmasıyla mümkün olacağına inanır.

Morris'in Ütopyik 'Değişim'i

Yukarıda da belirtildiği gibi Morris'in moderniteye karşı olumsuz bir bakış açısı vardır, bu nedenle de kurguladığı ütopya modernitenin kavramlarından ve koşullarından olabildiğince uzaktır. Bu noktada ortaya çıkarılması gereken bir başka unsur söz konusudur, görünüşte de olsa, Morris, tarihsel materyalizmin parametrelerini takip ettiği için, ütopyik toplumunun zaman içinde moderniteye doğru ilerlemesi mümkündür. Daha önce de belirtildiği gibi, Morris'in toplumu bir devrim sonucu kurulmuştur, asıl önemli nokta da bu toplumun

¹⁰ Morris, *News from Nowhere*, s. 72-5.

¹¹ Morris, *News from Nowhere*, s. 77, s. 88-92.

kurulmasından sonra başlar. Morris'in ütopyik toplumunun temel özelliklerinin belirlenebilmesi için değişim ve ilerleme kavramlarına referansla da bir analiz yapılmalıdır.

Daha önce de belirtildiği gibi, Morris'in ütopyasında, yeni bir toplum kurmak için yapılan devrimin temel nedeni varolan düzendeki (19. yüzyıl kapitalizmi) çelişkilerdir. Bu durumda Morris'in çelişkileri ve antagonizmaları değişim, dönüşüm ve ilerleme kaynağı olarak gördüğünü söylemek yanlış olmaz. Ek olarak, değişim isteğinin güdüsü daha iyi bir dünyanın ve düzenin hayalidir¹². Yani, Morris'in bakış açısına göre, olabilecek en mükemmel koşullar altında yaşayan bireyler, daha fazla değişim için hayal kurmazlar. Fakat bu fikre rağmen, Morris olası her çelişki ve çatışma kaynağını ütopyik sisteminden silmeye çalışır. Morris'e göre çelişkilerin kaynağı özel mülkiyet ve onun tarafından yaratılmış servet eşitsizlikleridir ve servet eşitsizliğiyle maddi güdüler olmayınca bireyler birbirleriyle yarışmazlar. Bu nedenle de üretim sürecindeki olası çelişkiler ve çatışmalar da tüm ekonomiyle birlikte üretimin de yeniden düzenlenmesiyle engellenmiştir. Aynı zamanda hükümet gibi herhangi bir otoritenin varlığı da çelişki kaynağı olarak kabul edildiğinden, devlet, hükümet ve kanunlar sistemden kaldırılmıştır. Morris, toplumun düzenleyici ve kurucu unsurları olarak eşitlik ve özgürlük kurulduktan sonra çatışmalar ve çelişkilerin sona ereceğine inanır. Çelişkileri ve çatışmaları önlemek için alınan bir diğer önlem de siyasetin ütopyik sistemden tamamen çıkarılmasıdır. Her ne kadar Morris'in ütopyasında bireyler özgür gelişime bırakılmışsa da ve seçme özgürlüklerinin olduğu söylenmişse de siyasetin sistemden çıkarılması standartlaşmış ve bir-örnek bireylere neden olabilir. Çünkü Morris'in ütopyasında tek bir ideoloji varmış gibi görünmektedir ve diğer olası ideolojiler istikrar adına sistemden çıkarılmışlardır. Bu bağlamda, siyasetin sistemden kaldırılması bireyler arasında farklı dünya görüşlerinden kaynaklanabilecek çatışmaları engellemeye yardım eder.

Morris'in ütopyasında edebiyat ve tarih de çelişki kaynakları olarak kabul edilmiştir. Her ne kadar tarih ve edebiyat yasaklanmamış olsalar da, gereksiz kılınmışlardır. Edebiyat sahip olduğundan daha fazlasının hayalini kuran

¹² Morris, *News from Nowhere*, s. 109.

bireyler içindir ve Morris'in ütöpik bireyleri isteyebilecekleri her şeye zaten sahiptirler. Tarihin çelişkiler ve huzursuzluklarla ilgili olduğu iddia edilir, ve şimdi tam bir huzur sağlandığı için ve sistemde hiçbir çelişki olmadığı için artık tarihe gerek kalmamıştır. Tarih ve tarih bilgisi, aynı zamanda, ütöpik bireylere ilerlemeyi de gösterebileceği için sakıncalıdır. Morris'in tarihi sisteminde gereksiz bir hale getirmesinin olası bir diğer nedeni de budur. Morris, sadece değişimi değil ilerlemeyi de engellemek ister. Morris'in bu tarihsellik-dışı (tarih-dışı) (ahistorical) toplum yaratma çabası, onun özgürlükçü, eşitlikçi ve mutlu toplumunu distopyalara yaklaştırır. 'Şu an' yüceltilmiş ve her türlü değişimden korunarak sonsuz bir hale getirilmiştir. Burada vurgulanması gereken bir nokta vardır, Morris'in ütopyasında tarih değiştirilmemiştir ve manipüle edilmemiştir, aynı zamanda tarih bilgisine ulaşılması sıkı bir kontrole tabi değildir, yani isteyen herhangi bir bireyin tarih bilgisine ulaşması mümkündür. Bahsedilen olasılık aynı zamanda Morris'in ütopyasında istikrarı kırabilecek bir olasılık olarak da ortaya çıkar. Her ne kadar Morris'in ütopyasındaki tarihsel kayıtların nitelikleri ve özellikleri bilinmese de tarih değişim ve ilerleme için açık bırakılan bir nokta olarak kullanılabilir, bu sistemden kaçış zor da olsa mümkündür.

Çatışmaların ve çelişkilerin engellenmesinin yanı sıra, Morris'in ütopyasında teknoloji, teknolojik ilerleme, ve bilim sınırlandırılmıştır. Sınırlandırmaların temel nedeni Morris'in arkaik bakış açısıdır. Aynı zamanda teknolojik ilerleme moderniteye ve değişime yol açabileceği ve bu da Morris'e göre düzeni bozabileceği için sınırların olduğu da iddia edilebilir. Morris makine üretiminin yerine zanaatçılığı önerir ve yeni üretim şeklinin üretimi sanata çevirdiğini iddia eder. Bu bağlamda, Morris 'haz prensibi'ni 'gerçeklik prensibi'ne boyun eğdirmez fakat sanatçı-emek kavramıyla bu iki prensibi birleştirir. Bu da değişimi engellemenin başka bir yolu olarak kabul edilebilir: bireylerin fantezileri hayatlarının her alanında gerçekleşme imkanı bulabilir; böylece haz prensibinin yıkıcı eğilimleri yok edilmiştir. Morris'in sistemi durağandır ve iyi işleyen, tamamlanmış bir yapı olarak ortaya çıkar. Ona göre değişimin kaynağı çelişkiler ve ahenksizliklerdir. Diğer bir deyişle, Morris naif bir şekilde çelişkileri sisteminden çıkararak yüksek 'libidinal' tatminle sonsuza kadar

ahenkle işleyebilecek ütopyik bir tasarım kurduğuna inanır. Morris'in bu bakış açısı sosyalizm açısından sorunludur, çünkü sosyalizm büyük ölçüde tarihsel sürekliliği, değişimi ve ilerlemeyi savunur. Fakat, Morris'in sosyalizmle uzlaşmayan bakış açısı aynı zamanda Marksizm'in içsel bir gerilimi olarak ortaya çıkar. Tıpkı Morris gibi Marks ve Engels de tarihin bir üretim şeklinden diğerine ilerleyeceğini ve komünizmin devrimle gerçekleşeceğini savunurlar. Fakat konu komünist bir toplumdaki değişim ve ilerlemenin dinamiklerine geldiğinde Marks ve Engels de durgun bir yapı önerir gibi görünürler. Öncelikle, Marks, antagonizma olmazsa ilerleme de olmaz der ve böylece antagonizmaları değişimin ve ilerlemenin kaynağı olarak gördüğünü ifade eder¹³. Aynı zamanda Engels de devrim korkusunun çıkar karşıtlıkları olduğu zaman gerçekleştiğini, herkesin çıkarı uyduğu zamansa böyle bir korkunun gereksiz olduğunu belirtir¹⁴. Böylece, Marksizm de kapalı ve durgun bir yapı öneriyor gibi görünmektedir, bu yüzden değişime kapalılık Morris'in 'sosyalist' ütopyasından daha çok Marksizmin içsel bir paradoksu olarak görünmektedir.

Düzen ve Disiplin Pratikleri

Yukarıda da belirtildiği gibi Morris'in moderniteye olan negatif bakış açısı onu moderniteye ilerlemeyecek durgun ütopyik bir toplum tasarlamaya yönlendirmiştir. Buna bağlı olarak, vurgulanması gereken bir diğer nokta da toplumu durgun ve sabit tutabilmek için ütopyik sistemde tasarlanan mekanizmalardır: disiplin, kontrol ve düzen. Morris'in ütopyasında 'tarih' yoktur fakat yalnızca 'şu an' vardır; geçmiş ve gelecek yoktur ve bu ütopya tarihsizdir. Tarihsizlik özelliği ise ütopyada uygulanan disiplin pratikleriyle sağlanmaktadır. Daha önce de bahsedildiği gibi, Morris'in ütopyasından her türlü otorite ve güç kaynağı çıkarılmıştır. Bu bağlamda, ütopyada bireyleri disipline edecek belirgin araçların olmadığı söylenebilir. Fakat, disiplininin zorunlu olarak belirli kurumlarla ilişkili olmadığı düşünülürse, dikkatli bir metin analiziyle düzen ve disiplin sağlama yolları belirlenebilir.

¹³ Karl Marx, *The Poverty of Philosophy*, New York: Prometheus Books, 1995, s. 66.

¹⁴ Friedrich Engels, "Speeches in Erfeld", *Karl Marx, Frederick Engels Collected Works, V. 4*, New York: International Publishers, 1975, s. 249.

Devrimin temel sonuçlarının birer disiplin aracı olduğu iddia edilebilir (özgürlük, eşitlik, hakkaniyet gibi ilkelerin sadece disiplin adına kurulduğunu iddia etmesem de, bu kavramlar bizzat disipline hizmet ederler). Çünkü, bu kavramların pratikte gerçekleşmesi daha iyi bir dünya hayalini gereksiz kılarak bir bakıma değişim ve ilerlemenin önünü kapatır ve durgun bir topluma neden olabilir. Böylece, bu kavramların toplum üzerinde disipline edici bir etkisi olduğu iddia edilebilir.

Morris'in ütopyasında, eşitlik ve özgürlük sisteminde, bütün bireylerin çalışmaya istekleri vardır, emek gönüllüdür. Dışsal bir düzenleme olmadan sisteme uygun bireyler yaratılmıştır ve bu bireyleri yaratan da özgürlük, eşitlik, adalet gibi kavramlar yani devrimin sonuçlarıdır. Ütopik sistemde, yeni düzenin değerlerinin içselleştirilmesi için eğitim sistemi bile yoktur. Bireyler sadece çalışırlar, bu onların yaşama amacı ve hayatlarının anlamıdır. Peki bu nasıl mümkün olabilir? Hiçbir dışsal müdahale ve düzenleme olmadan bir toplum nasıl böyle bir uyum içinde işleyebilir? Aslında, bireylerin çalışmayı 'seçmesi'ni sağlamak için bazı yollar önerilmiştir. Çalışmanın reddedilmesi 'hastalık' olarak kabul edilmektedir¹⁵ ve hasta bireyi 'tedavi etmek' için tıbbi yollar benimsenmiştir¹⁶. Bu demektir ki, çalışmayı reddedenler sapkın formlar olarak kabul edilmektedir ve onları 'normalleştirmek' için yollar benimsenmiştir. Morris, ütopik halkını normalleştirmek ve onların kurallar dahilinde hareket etmesini sağlamak için görünmez disiplin yöntemleri önermektedir. Her ne kadar Morris tüm iktidar ilişkilerini sisteminden çıkarmaya çalışsa da, ütopyasındaki normalleştirme süreci de bir iktidar uygulamasıdır. Bu noktada, iktidarı Foucault'nun terimleriyle tanımlamak yerinde olacaktır. Foucault'ya göre iktidar ilişkileri sosyal çekirdeğin derinliklerinde yer alırlar, toplumun üstünde kurulmamışlardır. Bir toplumda yaşamak bir kişinin eylemine yönelik eylemde bulunmanın mümkün ve sürekli olmasıdır. İktidar ilişkilerinin olmadığı bir toplum sadece bir soyutlama olabilir¹⁷. Foucault, iktidarı taraflar arasında basit bir ilişki olarak değil,

¹⁵ Morris, *News from Nowhere*, s. 41.

¹⁶ Morris, *News from Nowhere*, s. 42.

¹⁷ Michel Foucault, "Afterword, The Subject, and Power", *Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics*, der. H. L. Dreyfus, New York: Harvester Press, 1982, s. 222-3.

diğerlerinin eylemlerinin değiştirme yolu olarak tanımlar¹⁸. Bu ilişkide, iktidar diğerlerinin eylemleri üzerine eylemdir. Foucault'nun iktidar tanımlaması kabul edildiğinde, Morris'in ütopyik toplumundan iktidar ilişkilerini tamamen çıkarması mümkün görünmemektedir. Morris'in ütopyasında aynı zamanda beden siyaseti de söz konusudur, 'normal' kavramı çalışmak için duyulan doğal isteğe ve çalışmaktan alınan hazza karşılık gelmektedir. Bu bağlamda, Foucault "bedenin bu siyasal kuşatılması, karmaşık ve karşılıklı ilişkilere göre, onun ekonomik kullanımına bağlıdır; bedenin iktidar ve egemenlik ilişkileri tarafından kuşatılmasının nedeni, büyük ölçüde üretim gücü olmasından kaynaklanmaktadır"¹⁹ demektedir.

Morris'in ütopyasında aynı zamanda evrimsel öjenik de önerilmektedir. Devrimden sonra hayat tarzı ve sosyo-ekonomik düzenlemelerle beraber bireylerin dış görünüşleri de değişime uğramıştır: herkes güçlü, güzel ve sağlıklıdır. Morris her ne kadar bireylerin bedenlerine yönelik dışsal manipölasyon olmadığını öne sürse de, bu özgürlük ve eşitlik koşullarında çalışmayla sağlanan bir disiplin türüdür²⁰. Bu bağlamda, Morris'in ütopyasında, disiplin ve iktidar anlamında, doğrudan insan bedenine müdahaleyle olmasa da ütopyik toplumun dinamikleriyle uygulanan dolaylı bir beden siyaseti vardır.

Morris'in ütopyik toplumunda, hukuk, suç, ceza ve hapishaneler sistemden silinmiştir. İlk bakışta bireylerin davranışlarını ve seçimlerini düzenleyecek üst bir otorite yoktur; bireylere yaptırım uygulayacak bir sivil toplum ya da kamuoyu da yoktur. Fakat, 'anormal' davranışları düzenlemek için sistemde gelenekler korunmuştur. Foucault'nun da analizinde sunduğu gibi disiplin edici güçler bireyleri dönüştürmeyi ve normalleştirmeyi hedefler²¹. Morris'in ütopyasında, disiplin topluma dağılmıştır ve cezalandırma sapkın olanları normalleştirmeyi hedefler. Toplumun bir tür anarşiyle disiplin altında tutulduğu

¹⁸ Foucault, "Afterword, The Subject and Power", s. 219-20.

¹⁹ Michel Foucault, *Hapishanenin Doğuşu: Gözetim Altında Tutmak ve Cezalandırmak*, çev. M. A. Kılıçbay, Ankara: İmge Kitabevi, 2006, s. 63.

²⁰ Morris, *News from Nowhere*, s. 60.

²¹ Foucault, *Hapishanenin Doğuşu*, s. 272.

öne sürülebilir. Bireyler birbirlerini 'yargılar' ve 'kontrol' ederler, sadece bu süreçler yazılı, standart, belirlenmiş kurallar temel alınarak yapılmaz²²

Bu sistemde, hapisaneler geçici çözüm olarak kabul edilmişlerdir ve suç riskini tamamen ortadan kaldırmak için yeterli olmadıkları savunulmuştur. Her ne kadar böyle bir toplumda suç olasılığının olmadığı iddia edilse de, nadir durumlar olarak ortaya çıkabilecekleri söylenmiştir. Suçla beraber kanunların uygulanması ve yargı da sona ermiştir. Belirtilmesi gereken nokta, Morris'in 'suç' terimiyle 'anormal' davranışları ifade ettiği'dir. Yani Morris, en mükemmel sistemde bile mükemmel bireylerin oluşturulamayacağını anlamıştır. Morris'in ütöpik vizyonu anormal bireyler cezalandırmayı hedeflemez, fakat gelenekler yoluyla onları normalleştirmeye çalışır, bu normalleştirme süreci daha üstün bir otoriteyle değil ütopyanın sakinleri tarafından gerçekleştirilir. Burada 'ceza' olarak uygulanan aşağılama ve küçük görmedir²³. Yani, Morris, mükemmel bir sistemde bile şiddet ve trajedinin olasılığını yadsımaz.

Morris'in ütöpik toplumunda, suç bir hastalık olarak kabul edilmiştir ve bu hastalığı tedavi edecek araç, bir kanun sistemi değil, sosyal formasyon tarafından kurulan bir 'Panoptikon' dur. Foucault'nun terminolojisini kullanmak gerekirse, Panoptikon bireylerin sadece bedenlerini değil, akıllarını da kontrol eden bir yapıdır. Bu tür bir cezalandırma yönteminin aynı zamanda disipline etme ve normalleştirme etkisi de vardır. Aynı anda hem bireyselleştirmeye hem de kolektifleştirmeye hizmet eder. Panoptikon, kurumlar olarak hapsehane değil topluma ve toplumdaki her kuruma aynı zamanda da toplumdaki tüm bireylerin ilişkilerine karşılık gelir. Diğer bir ifadeyle, Panoptikon topluma dağılmıştır ve kontrol ve disiplin amacıyla bireyler üzerinde sürekli bir (görünür ya da gizli) gözlemdir. Morris'in ütopyasında, bu yapı çoğu zaman görünmezdir fakat bazı noktalarda kendini saklamada başarılı olamaz. Genel olarak, Morris'in görünmez kontrol ve disiplin iktidarına başvurduğunu söylemek yanlış olmaz.

²² Morris, *News from Nowhere*, s. 61.

²³ Morris, *News from Nowhere*, s. 85.

Her ne kadar Morris ütopyasından her türlü iktidar ilişkisini kaldırmaya çalışmışsa da başarılı olamamıştır. Çünkü, Morris'in hayalini kurduğu düzen ve uyum, özgür ve eşit koşullar altında bile, herhangi bir iktidar ve disiplin mekanizması olmadan gerçekleşemez. Bu iktidar terimi, Morris'in anti-modern ve durağan düzenini tamamlayan son unsurdur. Çünkü, sosyal ağ üzerine uygulanan böylesi bir disiplin iktidarı düzeni değişmeden korumaya yardımcı olur ve böylece modernitenin sorunlarından uzak tutar.

Morris'in ütopyası temel olarak anti-modern ve arkaik unsurlar barındırmaktadır. Bu nedenle, bu ütopya sosyalist olarak adlandırılmak yerine romantik komünist ya da romantik anti-kapitalist olarak sınıflandırılmalıdır. Değişim kavramına referansla yapılan analizde Morris'in ütopyasının değişime kapalı, durağan bir yapı olarak tasarlandığı ortaya konulmuştur. Ütopik *statükonun* korunması için güçlü önlemler alınmıştır. Bu, moderniteye uzaktır ve Morris'in ütopyasını sosyalizmden uzaklaştırır. Ek olarak, disiplin ve kontrol mekanizmalarının sisteme entegre edilmesi de sosyalizmin temel prensipleriyle çelişir. Morris bizi modernite öncesi zamana götürür ve sonsuza kadar orada bırakır.

Sonuç

Morris'in ütopyası, 19. yüzyılın ikinci yarısında dönemin İngiliz kapitalizmine bir tepki olarak yazılmıştır. Bu ütopya, literatürde 'sosyalist' ütopya janrının bir temsilcisi olarak kabul edilmektedir. Bu çalışmada, yapılmaya çalışılan da Morris'in ütopyasının sosyalizmle ilişkisini modernite, değişim ve disiplin pratikleri üzerinden inceleyerek, böyle bir sınıflandırmanın geçerli olmadığını ortaya koymaktır.

Morris, ütopyasında yeni bir (komünist) toplum kurmak için devrimi önerir fakat önerdiği devrim, varolan tüm yapıları ve kurumları tamamen yıkmayı hedefler. Yani, önceki dönemlerin tüm olumlu ve olumsuz sonuçları devrimle yok edilir ve yeni toplum sıfırdan inşa edilir. Bu noktada, Morris'in kapitalizme karşı olan düşmanlığı moderniteye de yönelir bir anlamda. Modernitenin yadsınması da Morris'in ütopyasını sosyalizmden uzaklaştıran temel unsur

olarak ortaya çıkar. Her ne kadar Morris, Marks ve Engels'in kavramlarını kullanarak sosyalist/komünist bir toplum tasarlamaya çalışsa da kapitalizmle birlikte moderniteyi de yadsır ve böylece aslında modern bir ideoloji olan sosyalizmi de yadsır. Bunların yerine 14. yüzyılın yapılarını ve kurumlarını yeniden kurmayı önerir. Morris'in ütopyasında kırsal, düzenlenmemiş, basit bir günlük hayat tasarımı vardır. Bahsedilen bu günlük hayat tasarımı da yine 14. yüzyıla ve modernite öncesi döneme referanstır. Bu modernite öncesi toplumda, günlük hayatın her detayı, basitleştirilmiş bir hayat için yeniden düzenlenmiştir. Mimari özellikler bile 14. yüzyılın Gotik dönemine aittir. Aynı zamanda şehirler ve taşra da birbirinin içinde çözünerek doğada ortak bir hayata dönüştürülmüşlerdir ve bu sistem şehirlerin düzenlenmiş ve tanımlanmış hayatına karşı kurulmuştur. Morris'in ütopyasında, insanların doğayla olan ilişkisi de yeniden tanımlanmıştır, doğa bireylere dışsal olarak tanımlanmamıştır, fakat bireylerin ve hayatlarının parçası olarak kurulmuştur. Morris'in ütopyasında doğa tüm olumsuz ve olumlu yanlarıyla kabul edilirken, yapay yapılar olumsuzlanmıştır. Bu yapay yapıların bir parçası olarak da teknoloji ve makineleşme Morris'in ütopyasında en az seviyede tutulmuştur. Morris'in çabası, bir bakıma, Sanayi Devrimi'ni buna bağlı olarak da moderniteyi reddeden bir tavra dönüşür. Modernitenin ve kapitalizmin böylesi bir olumsuzlanması Morris'in 'sosyalist' ütopyasına zarar verir, çünkü sosyalizmle modernite simbiyotik değilermiş gibi bir imge yaratır. Her ne kadar ütopyasında Morris, bu ütöpik toplumu ortaya çıkaran devrimin nedenlerinin 19. yüzyılının düzeninden kaynaklandığını öne sürse de, 19. yüzyılı ve sonuçlarını yadsıması sosyalizmin gizli bir yadsınmasına neden olur. Morris'in moderniteden tamamen kopuşu öneren tavrı ütopyasını anti-modern, arkaik ve romantik yapar ve aynı zamanda sosyalizm ve komünizm iddiasıyla da çelişir. Morris'in ütopyası anti-moderndir çünkü her ne kadar ütöpik toplumu için devrimi önerse de, arzu edilen topluma modernite yoluyla ulaşamayacağına inanır. Morris'in ütopyasındaki devrim önceki yüzyılların tüm yapılarını ve kurumlarını yok eder ve toplumu 14. yüzyılın unsurlarına uygun olarak baştan kurar. Morris aynı zamanda bu toplumu durağan bir yapı haline getirmiş ve olası her türlü değişim ve ilerlemeyi engellemek için de düzen ve disiplin metotları kullanmıştır.

Morris'in ütopyası modern değildir, değişime kapalıdır ve moderniteye doğru bir ilerlemeyi engelleyecek disiplin mekanizmaları vardır. Bu bağlamda, Morris'in ütopyasını sosyalist olarak sınıflandırmak mümkün değildir. Çünkü, bu ütopya sosyalist ve modern olmak arasında bir gerginlik yaratmaktadır.